

Jakub Cahlík

Etická reflexe pašování lidí v současném diskurzu

Diplomová práce pana Jakuba Cahlíka se věnuje tématu legitimacy pašování lidí. Práce je velmi silně motivovaná, autor vychází z vlastní bohaté zkušenosti s uvedeným fenoménem, který takřikajíc spontánně vzbuzuje potřebu etické reflexe. Osobní motivace autora se projevuje i v tom, že je téma zpracováno částečně i dosti neotřele, když např. místo úvodu je předložena narace připomínající stylem spíše názorovou publicistiku než vědecký text.

Vlastní jádro práce spočívá podle mého chápání ve dvou spjatých, ale přesto odlišných krocích. První je sledován průběžně v celé práci a pregnantně je formulován až v jejím úplně posledním odstavci (76):¹ text chce přispět k odmítnutí „přílišné generalizace“ při hodnocení pašování lidí a migrace vůbec. K tomuto účelu čtenáře poučeně uvádí do nesnadné problematiky a podniká mnohá rozlišení, která jsou relevantní pro morální hodnocení pašování lidí. Lze říci, že v tomto aspektu je práce zdařilá a úspěšně naplňuje svůj cíl. Druhý krok spočívá ve snaze předvést, na základě uvedeného komplexního představení problému a příslušných rozlišení, pašování lidí jako – přinejmenším v některých případech – morálně přijatelnou činnost. Tento druhý, zjevně mnohem ambicióznější krok, který činí práci nepochybně velmi originální, vyžaduje určitou specifickou tematickou a metodickou redukci, která je dosti duchaplná, nicméně sama není, jak se zdá, zcela reflektována. V důsledku pak není práce v tomto druhém kroku stejně přesvědčivá jako v kroku prvním.

Jakub Cahlík přistupuje ke svému tématu značně pokročile a promyšleně. Svou roli hraje zřejmě i to, že na podobné téma obhájil již před třemi roky jinou závěrečnou práci na PŘF UP v Olomouci. V úvodní části přitom správně reflektuje svoje vlastní předporozumění, které je z pochopitelných důvodů (pracuje jako humanitární pracovník) nikoli zcela nestranné. V rámci této reflexe pak uvádí, že angažovaný postoj nemusí být vnímán jako slabé východisko etické reflexe (11), což je jistě přijatelné stanovisko, nicméně uvítali bychom – zejména ve světle citovaného Singerova výroku (12) – kdyby autor jasněji a výslovněji pojednal vztah mezi angažovaností a nestranností.

Velmi dobře zvládnutá je druhá kapitola, která poučeně analyzuje fenomén migrace, a zejména poukazuje na problematiku praxi ochrany hranic EU, která je vlastním kontextem úvah o etice pašování lidí. Podobně kapitola třetí a čtvrtá oplývá velmi informativním a přehledně zpracovaným materiálem a činí mnohá rozlišení, jež jsou pertinentní pro etické hodnocení (ve čtvrté kapitole jde zejména o klíčové rozlišení mezi obchodem s lidmi a pašováním lidí).

Dobrou konceptuální práci těchto předběžných kapitol (které však vlastně představují její co do délky hlavní část) velmi vhodně užívá k vytčení vlastní výzkumné otázky, jež má být probrána v poslední, z hlediska vytčeného tématu ústřední kapitole páté. Cahlíkova etická reflexe pašování lidí se zaměřuje na „férové“ pašeráky, kteří poskytují „své služby lidem, kteří vinou evropské migrační politiky nejsou schopni domoci se svých základních práv“ (58). V této ústřední kapitole se přitom znovu rozlišuje: nejprve dvě roviny, individuálně a sociálně etická, a poté, v rámci první z nich, dva základní problémy, jednak zda je pašování lidí eticky přijatelné, jednak otázka zločinů páchaných pašeráky.

Začneme-li od druhé uvedené otázky, autorovi jde v zásadě znovu o vyloučení případů, které jsou eticky jednoznačné, a proto pro vlastní otázku práce irelevantní, a zejména o vyloučení případů obchodu s lidmi. Nutným kritériem „férového“ pašování, které je předmětem autorova dalšího zvažování (které ovšem v práci fakticky předchází) je zejména dobrovolnost a nenásilnost.

Pokud jde o první otázku legitimacy pašování, pak je třeba předeslat autorovo upozornění, že ne každé férové jednání pašeráka ve výše uvedeném smyslu lze chápat jako jednání morálně správné (69). Na druhé straně platí autorův zásadní předpoklad, že existují situace, které jsou nelegální, ale přesto morální. Kritériem takovéto paradoxní situace jsou lidská práva jako normativní „základní pilíř západní liberální demokracie“ (44). Koncept lidských práv má jednoznačnou přednost před jiným normativním konceptem státní suverenity. Přitom etickou metodou posuzování těchto různých normativních rámců je autorovi utilitaristický kalkul užitku – v tomto případě užitku v oblasti lidských práv. Jelikož lidská práva členů států, jejichž zákony jsou pašováním porušovány, se neruší nijak masivně, lze pašování lidí považovat za činnost „za určitých okolností přípustnou, protože újma způsobená porušením zákona není natolik vážná, aby převážila nad potenciálním přínosem pro ty, kteří jsou pašováni“ (63; zvýraznění autorovo). Důraz je

¹ Čísla v závorkách odpovídají paginaci diplomové práce.

zde kladen na zmiňované okolnosti, které je třeba pokaždé posoudit – proto autor příležitostně hovoří také o kazuistické metodě (8, 69).

Jako jakýsi doplňující argument pak autor používá institut krajní nouze, čímž se poněkud překvapivě opírá o běžný legální koncept, a rovněž pojem občanské neposlušnosti – u něhož si však nejsem jist, zda je pochopen správně (viz níže).

Sociálně-etická rovina reflexe pašeráctví, jež se zaměřuje na hodnocení přístupu evropské společnosti k pašerákům lidí, se omezuje na dvě otázky: 1) zda je kriminalizace efektivní a 2) zda je správné pašeráky lidí kriminalizovat vzhledem k individuálně etickým důvodům uvedeným výše. Jak je patrné z formulace těchto otázek, Cahlík považuje rovinu sociálně etickou za odvozenou od ústřední problematiky individuálně etické.

To je dosti charakteristické. Máme-li hodnotit autorův výkon na poli individuálně etickém, pak spočívá na zvláštním argumentačním manévru, jímž je redukce otázky na individuální situaci pašovaného a pašeráka, bez současného přihlídnutí k společenskému či jinému kontextu. Vytváří tak jakousi fikci mimosociální situace na hranicích, kde je přítomna jen humanitárně potřebná osoba a někdo, kdo je tuto potřebu schopen naplnit (pašerák či nositel další podobné role, viz seznam, 54), ovšem nikdo jiný. A pak jsou tu samozřejmě lidská práva. Patrně nikoli náhodou to připomíná raně novověkou hypotetickou fikci přirozeného stavu (např. u Hobbese), kde se pohybují individua-monády obdařené ničím jiným než svými právy. Nevím, zda je tento autorův manévr reflektovaný, spíš myslím, že je to bezděčný výsledek zkušenosti humanitárního pracovníka, který se prostě logicky setkává s individuálními lidmi a chce jim pomoci. Má se to totiž tak: každá lidská praxe vyžaduje určitý typ redukce – není v naší moci potýkat se současně se všemi problémy světa. Potkáme-li zbitého člověka ležícího na cestě, po které kráčíme, je pro nás jeho zranění relevantnější než veškeré další zdravotní a sociální problémy světa – a je na nás, a nikoli na ostatních, státu, zdravotním systému atd., abychom mu pomohli. Zde je namísto výlučně perspektiva individuálně-etická, perspektiva praxe. Autor si však tuto perspektivu vyhrazuje i pro svoji teoretickou reflexi. Umožňuje mu to nejen podřídit sociálně etickou perspektivu rovině individuálně etické, ale také ignorovat mnoho dalších aspektů problému migrace, jako je problém platnosti systému práva v situaci jeho masivního porušování, otázka strukturně promyšlených cest přerozdělení světového bohatství, otázka všemožných dopadů migrace na cílové země (ne, nejde jen o lidská práva státních příslušníků), problém sociálně-psychologických důsledků rozdílného výkonu ekonomických a sociálních systémů, otázka kulturních a náboženských rozdílů atd. Umožnilo mu to ustavit silnou tezi, která je ale závislá právě jen na tom, zda se prosadí svou rétorickou silou. V politice je to nepochybně cesta, která vede k úspěchu, vědecky je ovšem poněkud méně přesvědčivá.

Přes tyto výhrady konstatuji, že autor předložil velmi podnětnou, systematicky zpracovanou a argumentativně pokročilou práci. Její formální stránka poněkud trpí občasnými překlepy, ale zejména značnými potížemi s interpunkcí, které někdy dosti komplikují porozumění. Jinak jde ale o práci jednoznačně nadprůměrnou, kterou doporučuji k obhajobě. V případě úspěšné rozpravy doporučuji hodnotit ji stupněm *výborně*.

Otázky k diskusi

1. Vnímá autor svoji pozici jako skutečně nestrannou a v jakém smyslu? Je nestrannost nutným předpokladem etického stanoviska? Jaký je v tomto smyslu vztah mezi nestranností a angažovaností?
2. Jak rozumí autor vztahu mezi legalitou a legitimitou? Zdá se, že celá práce spočívá na upřednostnění legitimacy před legalitou, aniž by však tento rozdíl explicitně zmiňovala. Současně se však v některých případech (třeba při zdůrazňování konceptu krajní nouze) mimoděk přesouvá z roviny legitimacy na rovinu legality.
3. Chce autor opravdu tvrdit, že jednání pašeráků lze hodnotit jako postoj občanské neposlušnosti? Nechybí zde jedno z klíčových kritérií této formy neposlušnosti zákonu?